

Надія ШВУЛЬСЬКА,
викладачка предметів «Українська мова»
та «Українська література»
ЗП(ПТ)О «Коростишівський професійний коледж»

Методична розробка
уроку з предмета «Українська література»
на тему: «Поетична збірка І. Франка «Зів'яле листя».
Любовні мотиви в поезіях «Ой ти, дівчино, з горіха зерня»
і «Чого являєшся мені...»

Мета: ознайомити здобувачів освіти із тематикою та художніми особливостями збірки Івана Франка «Зів'яле листя»;

дослідити елементи автобіографізму, спираючись на факти з життя письменника;
удосконалити навички аналізу ліричних творів; визначити мотиви та настрої, що домінують у збірці, відкрити світ почуттів і пристрастей, створених поетичним словом великого майстра;

проаналізувати поезії «Ой ти, дівчино, з горіха зерня» і «Чого являєшся мені...», виявити любовні мотиви та їхнє значення у творчості Франка;

розвивати аналітичне мислення, естетичне сприйняття поетичного слова та уміння аналізувати ліричні твори; удосконалити навички виразного читання;

виховувати чутливість до краси поетичного слова, усвідомлення того, що любов – найвеличніше із людських почуттів, яке необхідно берегти і цінувати, виховувати культуру почуттів, естетичний смак, любов до поезії.

Тип уроку: урок аналізу художнього твору.

Обладнання: презентація, картки з кольорами, підручники, збірка поезій «Зів'яле листя», відеоматеріали, схеми аналізу поетичного твору, записи пісень «Ой ти, дівчино, з горіха зерня...», «Чого являєшся мені...», мультимедійний проєктор.

Перебіг уроку

I. Актуалізація опорних знань, вмінь, навичок

1. Забезпечення емоційного настрою

(Здобувачі освіти за допомогою графічних позначень визначають емоційний стан, готовність до уроку та пояснюють вибірково).

Червоний – захоплення.

Зелений – спокій.

Синій – сум.

Жовтий – радість.

Коричневий – тривога.

2. Складання таблиці «Знаю – Хочу дізнатися – Дізнався»

– За допомогою графічного організатора «З-Х-Д», пригадайте, що вам відомо про життєвий та творчий шлях І. Я. Франка, і заповніть першу колонку таблиці.

Знаю	Хочу дізнатися	Дізнався
------	----------------	----------

3. Створення «асоціативного куща» до слова «кохання»

(Здобувачі освіти пишуть свої думки на стікерах і прикріплюють їх на дошку).

(Кохання – диво – казка – взаєморозуміння – сила, більша за життя – вир почуттів – радість – довіра – щастя – сльози – зрада – трагедія – ніжність – пристрасть – вірність).

– Ви створили «асоціативний кущ» до слова «кохання», яке приносить людині і радість, і смуток. Ви вже знаєте Івана Франка як Великого Каменяра, вічного революціонера. Але, як зазначав М. Коцюбинський, «людина, яка б вона сильна не була, не може жити самою боротьбою, самими громадськими інтересами. Трагізм особистого життя часто вплітається в терновий вінок життя народного».

II. Повідомлення теми, мети уроку

– Сьогодні на уроці ми почнемо читання ще одного розділу життєвої книги поета, з якого Франко постає як людина, чоловік, що кохає і страждає, радіє і тужить, вірить і зневірюється.

– Тема уроку – «Поетична збірка І. Франка «Зів'яле листя». Любовні мотиви в поезіях «Ой ти, дівчино, з горіха зерня» і «Чого являєшся мені...».

– Свідченням чого, на вашу думку, є вірші із «Зів'ялого листя»: слабкої волі чи сили духу?

– Відповідь на це питання ми знайдемо, прочитавши і проаналізувавши вибрані вірші із збірки «Зів'яле листя».

III. Вивчення нового матеріалу

1. Загальна характеристика поетичної збірки

– Лірична збірка «Зів'яле листя» Івана Франка вийшла в світ у 1896 році. Вона об'єднала поезії переважно з сумними, журливими мотивами. Заірнемо до словника.

Жмуток – 1. Невелика в'язка чого-небудь; пучок. 2. Про стан, коли кілька однорідних предметів зв'язані разом.

Драма – літературний твір, для якого характерні серйозність конфлікту й глибокі переживання персонажів.

Лірика – один із літературних родів, у якому життя відображається через передачу почуттів, переживань, думок.

Лірична драма – це такий драматичний твір, у якому помітну роль відіграють ліричні елементи. В центр зображення автор виносить внутрішній світ героїв. У ліричній драмі значно посилюються естетичні функції умовності, деформуються часові та просторові параметри, складнішою стає композиція, домінують асоціативні зв'язки.

Збірку «Зів'яле листя» з підзаголовком «лірична драма» Іван Франко створював протягом десяти років (1886-1896).

Вона складається з трьох частин (так званих жмуків), у яких розкривається глибока душевна трагедія ліричного героя, викликана важкими обставинами громадського та особистого життя, зокрема неподілимим коханням, звідки й назва збірки «Зів'яле листя» як художній образ втрачених надій, задоволеного в душі великого почуття.

Недаремно Франко дав збірці підзаголовок «Лірична драма». Три «жмути» – це три події, зміст яких – життя, нещасливе кохання ліричного героя. Конфлікт дуже напружений: адже тричі йому «являється любов», і втретє він зайшов так далеко, що зневірився в усьому, прокляв життя й поклав йому край.

Не слід ототожнювати ліричного героя поезій із автором. Автобіографічні мотиви посідають у збірці чільне місце, але це не означає, що її героєм слід бачити самого поета. Митець має право на певні художні узагальнення, домисел. Душа ліричного героя «Зів'ялого листя» ніжна, але безвольна.

Любовна, інтимна лірика збірки вражає своєю силою і глибиною («Чого являєшся мені у сні», «Якби знав я чари, що спиняють хмари», «Як почуєш вночі край свого вікна» та ін.).

І. Франко підкреслює зв'язок своєї поезії з народною творчістю, в якій він черпає натхнення. До таких творів належать передусім написані в стилі народних пісень поезії «Зелений явір, зелений явір», «Ой ти, дівчино, з горіха зерня», «Червона калино, чого в лузі гнешся», «Ой ти, дубочку кучерявий», «Ой жалю мій, жалю», «Оце тая стежечка» та ін.

В одному з віршів, уособлюючи народну пісню в журливих звуках сопілки, що чарують його серце, поет говорить:

... І стиха до строю сопілки

Поплив із народним до спілки

Мій спів.

(«Полудне. Широке поле безлюдне»)

Велика кількість поезій «Зів'ялого листя» написана на зразок народних пісень. Видатний український композитор М. Лисенко звертався до поезій цієї збірки й поклав на музику деякі з них.

О. Корнійчук у статті «Великий Каменярь» зазначає, що «ліричні вірші Франка з циклу «Зів'яле листя» стоять на рівні шедеврів світової поезії».

2. Робота в парах

– Збірка «Зів'яле листя» складається з 3 циклів, які І. Франко називає «жмутками». Спробуємо і ми перев'язати хід нашого уроку символічним числом 3, побудуємо його за трьома жмутками:

- біографічний, у якому розкриємо життєву основу збірки;
 - ліричний, у якому вивчатимемо поезії;
 - критичний, у якому подамо аналіз творчої манери І. Франка як співця кохання.
- Заповніть паспорт збірки, опрацювавши матеріал підручника (с. 85-91).
– Запропонуйте власні ідеї, що потрібно внести в паспорт збірки.
– Який перший пункт паспорта?
– Вкажіть дату видання, провідний мотив, жанр, композицію, автобіографічність.

3. Прийом «Мозкова атака»

- Чи можна поставити = між поетом і ліричним героєм?
– Перш ніж ми будемо аналізувати поезії, згадаймо відомості про ліричного героя.

Ліричний герой – особа, думки і почуття якої виражаються в ліриці, друге ліричне Я поета (ліричний герой не ототожнюється з поетом, він живе своїм життям у новій художній дійсності).

Тричі мені являлася любов.

Одна несміла, як лілея біла,

З зітхання й мрій уткана, із обснов

Сріблястих, мов метелик підлетіла.

- Хто ж заволодів серцем юного поета?

«Перший жмуток» позначений здебільшого весняним, життєстверджувальним мотивом «молодої любові», присвячений оспівуванню кохання, та з'являються перші нотки смутку.

Драма любові Ольги Рошкевич та Франка – типова для минулого. Суспільство відкинуло його від себе, а її посадило біля домашнього вогнища. Він перелив свій біль у найкращі поезії – вона на сім замків закрила своє горе.

«Другий жмуток» містить перлини інтимної поезії. Це поезія літа, спогадів про весну кохання, настроїв, туги й розлуки. Страждання героя набувають загального характеру. Почуття песимізму і печалі дедалі зростають.

Явилась друга – гордая княгиня.

Бліда, мов місяць, тиха та сумна,

Таємна й недоступна, мов святиня...

- Хто ж ця «гордая княгиня»?

«Третій жмуток». Ліричні поезії цього розділу – пекельні переживання поета, викликані жорстокими умовами життя та нещасливим коханням, що довели його до відчаю.

Явилась третя – женищина чи звір?

Глядиш на неї – і очам приємно.

Впивається її красою зір.

- Хто ж ця горда пані?

4. Аналіз поезії «Ой ти, дівчино, з горіха зерня...»

– Вірш «Ой ти, дівчино, з горіха зерня» входить у збірку «Зів'яле листя». Поет, створюючи поетичний образ коханої, захоплюється її красою, проте, як і в народній традиції, протиставляє ніжній дівочій вроді запальний характер: «серденько — колюче терня», «слово остре, як бритва».

Ліричний герой проголошує свою приреченість вічно любити байдужу до нього дівчину. І вічно страждати від цього.

Душевна щирість та справжня любов чоловіка проявляються повною мірою у відсутності будь-якого осуду поведінки коханої.

Образ горіхового зерня є не лише оригінальним, але й надзвичайно ємним: він викликає зорові, дотикові асоціації в читачів.

У поезії «Ой ти, дівчино, з горіха зерня...» Франко зображає красу, яка чарує душу пристрасно закоханого у неї ліричного героя, будить у ньому неугасиме почуття любові:

Ох, тії очі, темніші ночі,

Хто в них задивиться, ї сонця не хоче!

Очі коханої кращі від сонця, вони запалюють серце пожегом. У кожному слові поет відтворює драматизм палкої любові героя ліричної драми. Для нього мила, яку він втратив, є водночас радістю і горем. Неугасима любов ранить його серце:

Тебе видаючи, любити мушу

Тебе кохаючи, загублю душу.

– Доведіть, що поезія має автобіографічне звучання. До якого жмутку вона належить?

– Прослухаймо аудіозапис поезії, використавши QR-код або покликання:

https://www.youtube.com/watch?v=H8M856vxnD0&ab_channel=%D0%A1%D0%BF%D1%96%D0%B2%D0%BE%D1%87%D1%96%D0%92%D1%96%D1%80%D1%88%D1%96

5. Дослідницько-пошукове завдання

- Визначте фольклорні риси поезії «Ой ти, дівчино, з горіха зерня...».
- Яким постає ліричний герой в цій поезії?
- Сформулюйте мотив поезії (*переживання героя через нерозділене кохання*).
- Проаналізуйте образ коханої дівчини ліричного героя. У чому полягає особливість відтворення її образу в цьому вірші?
- Які художні засоби використовує поет?
- Схарактеризуйте почуття ліричного героя поезії.
- Який настрій домінує у вірші?

6. Вправа «Групування»

- Випишіть художні засоби з поезії.
- Якими художніми засобами поет змусив нас замислитись над вічним почуттям любові? (*звертання, риторичні запитання, епітети, порівняння, гіпербола (очі темніші ночі), антитеза (усміх/скрута, радість/горе), метафора*).
- Яке кохання зображує Іван Франко у цій поезії? (*нещасливе, нерозділене, колюче, тернове...*).
- Отже, провідною думкою є проголошення ліричним героєм своєї приреченості вічно любити байдужу до нього дівчину і вічно страждати від цього.

7. Виразне читання та ідейно-художній аналіз вірша «Чого являєшся мені...»

– Поезія «Чого являєшся мені...» теж увійшла до другого «жмутка» і присвячена Юзефі Дзвонковській.

Прослухайте аудіозапис поезії, використавши QR-код або покликання: <https://youtu.be/G1I0B8GhASA?si=t725o6IvhFyQOEpc>

8. Робота в малих групах

– Об'єднайтеся у групи по 4 осіб (кожні 2 парті) та заповніть літературний паспорт поезії «Чого являєшся мені...» (на партах пустографи).

Паспорт твору

Історія написання: Привид першого світлого юнацького кохання до Ольги Рошкевич не покидає поета протягом усього життя, незважаючи на те, що стрічалися на життєвій дорозі інші жінки, що він одружився. Це почуття й покликала до життя рядки, сповнені, з одного боку, болем й туги, а з іншого, – бажання, щоб ці муки продовжувалися, бо в них і через них продовжує жити високе почуття.

Рік написання: 1896

Збірка: «Зів'яле листя»

Напрямок: модернізм

Течія: неоромантизм

Тема: відображення внутрішнього світу закоханої людини, її думок та страждань

Ідея: заклик шукати своє кохання та кохати всупереч усім бідам, не дивлячись ні на що

Тематична приналежність (вид лірики): інтимна

Жанр: ліричний вірш

Провідний мотив: нерозділене кохання

Художні засоби:

Епітети: «чудові очі... ясні»; «дно студене»; «зарєво червоне»; «довгими ночами»; «щастя молодого»; «дида золотого».

Порівняння: «очі..., немов криниці дно студене»; «уста..., мов зарєво червоне»; «серце..., неначе перла у болоті», підкреслює надзвичайну красу дівчини, її байдужо-зневажливе ставлення до почуттів закоханого юнака і його високі душевні поривання.

Метафори: «докір займається і ...тоне у темі»; «ти серце надірвала»; «вирвала ридання голосні»; «свій біль, свій жаль, свої пісні у серці здавлюю на дні».

Стилістичні фігури:

Тавтологічні повторення: «В житті мене ти й знать не знаєш», «хоч знаєш, знаєш, добре знаєш, як я люблю тебе без тям, як мучусь довгими ночами і як літа вже за літами свій біль, свій жаль, свої пісні у серці здавлюю на дні...», вони надають можливість усвідомити надзвичайність великого і справжнього почуття закоханого, який спочатку ніби протестує проти появи образу його коханої, що являється йому уві сні.

Риторичні фігури: риторичне заперечення «О, ні!» змінюється на риторичне звертання «Являйся, зіронько, мені», що підсилюється риторичним окликом «Хоч в сні!».

Паспорт твору	
Історія написання:	
Рік написання:	
Збірка:	
Напрямок:	
Течія:	
Тема:	
Ідея:	
Тематична приналежність (вид лірики):	
Жанр:	
Провідний мотив:	
Художні засоби:	
Стилістичні фігури:	

9. Перегляд відео «Та, що поруч. Про Івана Франка і його кохання»

– Всі художні засоби вказують на глибину почуття ліричного героя; кохання – високе і благородне почуття, це «диво золоте», «щастя молоде».

– Але вірною, самопожертвенною дружиною, доброю матір'ю, невтомною помічницею Івана Яковича в літературній праці стала інша жінка. Здавалося б, що саме їй і були адресовані всі любовні гімни. Але, на жаль, ні.

– Хто ж ця жінка? Перегляньмо відео «Та, що поруч. Про Івана Франка і його кохання» за QR-кодом або покликанням:
<https://youtu.be/eISSzonmyxY?si=aIfXeTzaEFVhnBlb>

– Якими словами звернеться Франко до своєї дружини? (Франко скаже: «Спасибі тобі, моє сонечко!»).

IV. Підсумок

– Яким постає І. Франко на сторінках збірки «Зів'яле листя»? (Це чоловік, що страждає від нерозділеного кохання, але вдячний за це долі; це тонкий лірик, з-під пера якого з'являються перлини, що стають піснями; це людина, яка в особистій трагедії не відрикається від громадянського обов'язку).

– Що є кохання для Франка?

– Чи може бути кохання без страждань?

- Чи змогли б ви кохати невзаємно?
- Відскануйте QR-код або перейдіть за покликанням <https://learningapps.org/6275981> та виконайте завдання.

V. Домашнє завдання

Вивчити напам'ять поезію «Чого являєшся мені...».

Прочитати «Легенду про вічне життя».

Написати вільне есе «Трагедія закоханого серця в збірці І. Франка «Зів'яле листя» (за бажанням).

Список використаних джерел

1. Українська література (рівень стандарту) : підруч. для 10 кл. закл. загальн. серед. освіти / Олександр Авраменко, Василь Пахаренко. – К. : Грамота, 2018. – 256 с.: іл.
2. Українська література (рівень стандарту) : підручник для 10 класу закладів загальної середньої освіти / О. В. Слоньовська, Н. В. Мафтин, Н. М. Вівчарик. – Київ : Літера ЛТД, 2018. – 224 с.
3. Аналіз збірки Франка «Зів'яле листя». URL : <https://dovidka.biz.ua/analiz-ziv-iale-lystia/> (дата звернення : 28.12.2024).
4. Іван Франко «Зів'яле листя». Розробка уроку з української літератури для 10 класу. URL : <https://vseosvita.ua/library/ivanfranko-ziviale-lystia-rozrobka-uroku-z-ukrainskoi-literatury-dlia-10-klasu-813337.html> (дата звернення : 25.12.2024).
5. Поетична збірка «Зів'яле листя». Любовні мотиви в поезіях «Ой ти, дівчино, з горіха зерня» і «Чого являєшся мені...». URL : <https://naurok.com.ua/poetichna-zbirka-ziv-yale-listya-lyubovni-motivi-v-poeziyah-oy-ti-divchino-z-goriha-zernya-i-chogo-yavlyaeshsya-meni-415592.html> (дата звернення : 25.12.2024).

Примітка: презентація до методичної розробки уроку з предмета «Українська література» на тему: «Поетична збірка І. Франка «Зів'яле листя». Любовні мотиви в поезіях «Ой ти, дівчино, з горіха зерня» і «Чого являєшся мені...» (Надія ПІВУЛЬСЬКА, викладачка предметів «Українська мова» та «Українська література» ЗП(ПТ)О «Коростишівський професійний коледж») – в електронних додатках.

Рецензент: Антоніна ГОЛУБЕНКО, методист НМК ПТО у Житомирській області